

Båtar, ytong och funkishus

Wennbergs mekaniska verkstad startades i Karlstad som ett gjuteri men växte snabbt och utvecklades till en av stadens större industrier. En verksamhet som kom att präglade utvecklingen av en hel stad. Inte bara genom sin industriella produktion utan också för att man byggde bostäder.

Först stilrena funkisbyggnader i Viken. Sedan bostäder på Kvarnberget, Marieberg, Våxnäs, Kroppkärr och Orrholmen.

Wennbergs mekaniska verkstad startade 1875 på Drottninggatan i Karlstad. Till en början var omfattningen blygsam men den växte snabbt. Kunderna blev fler och verkstaden började ta sig an större uppgifter. Under de mest intensiva perioderna i begynnelsen var man tvungen att anlita fångar från stadens cellfångelse för att klara beställningarna.

Tidigt började man bygga båtar. Eftersom ångbåtarna som trafikerade Klarälven brukade repareras av Wennbergs var inte steget till skeppsbyggeri långt. Tillverkningen slog väl ut. Det var därför viktigt att hitta en större och lämpligare lokal som möjliggjorde de sökta utvecklingsvägarna. Av den anledningen beslöt företaget efter en tid att flytta hela verksamheten till Viken.

Framtidsprojektets förlovade decennier

När första världskriget bröt ut 1914 påverkade det till en början inte produktionen nämnvärt. Åtskilliga branscher kunde istället glädjas åt ökade beställningar. Ofta till bättre priser än tidigare. Detta berodde framför allt på minimal konkurrens från utlandet. Till de gynnade branscherna räknades verkstadsindustrin som under krigets inledning kraftigt ökade sin produktionsvolym.

Till följd av det gynnsamma läget beslöt Wennbergs att utveckla bolagets kapacitet. Man muddrade en inseglingssäkring till Mariebergsviken och byggde en slip och en kaj på verkstadsområdet. Säkringen och kajen användes fram till 1950-talet.

Under 1920 började högkonjunkturen mattas av. Bolagets ekonomiska hållning hade från starten varit präglad av stor försiktighet, en policy som blev Wennbergs räddning åren som följde närmast efter krigsslutet.

Orsakerna till den allmänt djupa ekonomiska krisen var många. De två största var att de krigförande länderna snabbt ställde om sin krigsindustri till fredsproduktion och den tyska valutadumpningen.

Bostäder blev nya marknaden

Efter första världskriget tog bostadsbyggandet fart ordenligt. Detta var något som Wennbergs snabbt drog nytta av. I de nybyggda bostäderna installerade bolaget sanitära anläggningar.

I övrigt gick det trögt. Liksom andra företag inom den tunga verkstadsindustrin fick Wennbergs det svårt. Beställningar togs till förlustbringande priser och lagerstocken ökade. Wennbergs kunde under en period erbjuda omgående leverans av bogserångbåt, nio sjöångmaskiner, fyra sjöångpannor, tre sågmatningsmaskiner och flera andra större och kostsamma produkter.

Bolaget räddades av de reserver som man kunnat lägga undan och sporrades till ytterligare ansträngningar. Och konjunkturen vände, åtminstone för ett tag.

Stagnation på 30-talet

En ny ekonomisk kris bröt ut i USA 1929. Denna kom dock ganska sent till Sverige och drabbade landet aningen lindrigare än andra länder. Anledningen var att våra viktigaste stapelvaror; skogsindustriprodukter, järnmalm och verkstadsprodukter inte berördes av importinskränkningar på samma sätt som konsumtions- och förbrukningsvaror.

Under depressionen klarade sig Wennbergs återigen bättre än många andra företag inom verkstadsindustrin. Ändå präglades perioden av minskade beställningar eftersom företagets kunder tvingades till besparingsåtgärder.

Industrin upplevde en förtroendekris, där ingen vågade lita på någon eller satsa pengar på projekt utan väldigt starka garantier. Följden av detta blev en stagnation inom hela näringslivet.

Ytong och båtar

Under 1930-talet började det svenska skogsbeståndet successivt att minska, vilket tvingade fram ett nytänkande inom pappersmassaindustrin. Istället för en utbyggnad började industrin tillvarata biprodukter i större utsträckning. Detta kunde inte ske utan en satsning på moderna laboratorier och ny forskning. Ett exempel på detta var KTH:s "Institution för cellulosteknik" som Wennbergs försåg med apparatur, vilken med tiden kom att bli efterfrågad av företag över hela världen.

Vid tiden för det andra världskriget engagerade sig företaget i arbetet med att förvandla de svenska vattenfallens dittills outnyttjade krafter till energi. Ett engagemang som bidrog till ytterligare en omställning i produktionen. Hydraliska produkter blev viktiga för Wennbergs som levererade dessa i olika utföranden. I och med att ytongen etablerades på byggmarknaden började flera ytongfabriker att byggas, till vilka Wennbergs också levererade olika produkter. De nya tillverkningsområdena kompenserade det bortfall från exportmarknaden som kriget innebar. Sysselsättningen kom dessutom att påverkas positivt av den svenska upprustningen. Men att bolaget sökte nya vägar innebar inte att man helt gav upp det gamla. Fortfarande byggdes båtar, framför allt av Lusten-typ.

Funkisbygge och radhus

Wennbergs verksamhet präglade stadens utveckling, inte bara genom sin industriella produktion utan också för att man började bygga bostäder till sina anställda. Först uppfördes stilrena och vackra funkisbyggnader i närheten av verkstadsområdet i Viken. Just Pilgårdens, vid den vackra Wennbergsparken, ansågs vara ett mönsterbygge och Karlstads modernaste bostadsområde när det stod färdigt 1939. Under 1950 och 1960-talet fortsatte företaget att bygga bostäder till sina anställda, främst genom flerbostadshus på Kvarnberget, Marieberg, Våxnäs och Orrholmen. Men man byggde även ett femtiotal radhus på Kroppkärr.

Slutet börjar nalkas

Redan i mitten av 1960-talet hade Wennbergs börjat diskutera en eventuell flytt till Örsholmen med Karlstads kommun. Några utvecklingsmöjligheter fanns inte på det gamla verkstadsområdet i Viken. Kommunen ställde sig positiv till en affär som innebar att de fick ett attraktivt och centralt område samtidigt som cirka 200 nya jobb kunde skapas i kommunen. En del ledamöter av kommunfullmäktige tyckte att man mycket väl kunde ha ett stort, centralt område obbyggt tills vidare eftersom marken vid tiden för förvärvandet ansågs alltför dyr att bebygga.

En förutsättning för flytten var att Wennbergs fick igenom den ansökan om lokaliseringsbidrag man lämnat till staten. Genom en ny statlig regionalpolitik tillhörde Karlstad den så kallade gråa zonen, vilket innebar en möjlighet att få bidraget. Wennbergs

lämnade in en ansökan på 17 miljoner kronor. Ansökan tillstyrktes av Länsstyrelsen som bland annat hänvisade till det besvärliga sysselsättningsläget i kommunen. Dessutom garderade sig företaget genom att villkora med kommunen – antingen stöd och flytt eller nedläggning. Kommunen ”biföll” och genom nyetablerandet räknade Wennbergs med att fördubbla sin omsättning. Av detta blev dock inget. Wennbergs fick omgående problem på grund av strukturförändringar och försattes i konkurs 1983. En nästan 100-årig industriell epok i Karlstad var därmed tillända.

Idag är de gamla verkstadslokalerna i Viken rivna, området sanerat och bostadsbyggandet i full gång. Strax flyttar de första hyresgästerna in och det gamla verkstadsområdet ställs då inför nya, och kanske, spännande utmaningar...

Text: Per-Ola Åström, antikvarie